

MARIAN VICTOR BUCIU

*Nicolae Manolescu.
(Pre)istoria criticului*

Colecția: Biblioteca Contemporanul
Coperta: Florin Afloarei

Lector: Vlad Roman
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu

Editura Contemporanul
OP-22, CP-113, Sector 1, București,
Cod 014780, România
Tel/Fax: 4021-2125692; 4021-3106618
E-mail: office@contemporanul.ro
www.contemporanul.ro

Anul apariției: 2012
Ediție Digitală PDF

ISBN 978-606-8260-13-6

Copyright © 2012 Contemporanul

Marian Victor Buciu (n. la 4 februarie 1954 în comuna N. Titulescu din județul Olt) este profesor universitar la Facultatea de Litere a Universității din Craiova, unde predă cursuri de literatura română. Membru al Uniunii Scriitorilor din România din anul 1993. Corespondent și colaborator al revistei *Seine et Danube*, Paris, 2003-2005. A publicat aproape 600 de articole critice. Prezent cu 18 publicații în volume colective, dintre care 10 în străinătate, în Franța și Germania. A participat la mai multe simpozioane și colocvii, unele internaționale, în Germania și Franța. Unele volume critice ale sale sunt citate și comentate în reviste și cărți ori în teze de doctorat din Franța, Germania, Spania, Grecia, Ungaria, Polonia, Cehia, SUA, Canada. Cartea despre Dieter Schlesak a apărut într-o largă proporție în: *Die Welt als Text in Zeiten von Diktatur und Exil*, în *Sprach Heimat. Zum Werk von Dieter Schlesak in Zeiten von Diktatur und Exil*, GGR-Beiträge zur Germanistik-24, Jürgen Egyptien, George Gutu, Wolfgang Schlot, Maria Irod (Hrsg.), Editura Universității din București-Pop Verlag, București-Ludwigsburg, Germania, 2009, și în: Edda Binder-Iijima, Romanița Constantinescu, Edgar Radke, Olivia Spiridon (Hrsgg.), *Gedächtnis der Literatur. Erinnerungskulturen in den südosteuropäischen Ländern nach 1989. Rumänien im Blickfeld*, Pop Verlag, Ludwigsburg, 2010.

Cărți publicate: Proză: *Concediu fără plată*, roman, 1980; *Pe scări, deasupra lumii*, proză scurtă, 1987.

Critică și istorie literară, eseu: *Celălalt Argezi. Eseu de poetică retorică a prozei*, 1995; ediția a II-a, 2008; *Breban. Eseu despre straturile supraviețuirii narative*, 1996; *Ionesco. Eseu despre onto-retorica literaturii*, 1996; ediția a II-a, 2007; *E. M. Cioran - Despărțirea continuă a Autorului cel Rău. Eseu despre onto-retorica Textului cioranian*, 1996; ediția a II-a, 2005; *Onto-retorica lui I. L. Caragiale*, 1997; *Țepeneag. Între onirism, textualism, postmodernism*, 1998; *Promptuar. Lecturi post-totalitare*, 2001; *Animale bolnave de N. Breban*, 2002; *Dieter Schlesak, un maestru german al evaziunii*, eseu critic, 2003; ediția a II-a, 2007; *Panorama literaturii române în secolul XX. 1 Poezia*, 2003; *Zece prozatori exemplari. Perioada interbelică*, 2006; *Zece prozatori exemplari. Perioada comunistă*, 2007; *Voința și puterea de creație. Opera lui Nicolae Breban*, 2009; *Panorama literaturii române în secolul XX. 2 Proza (Partea întâi)*, 2009; *10 + 10 prozatori exemplari nominalizați la Nobel*, 2010; *Panorama literaturii române în secolul XX. 3 Proza (Partea a doua)*, 2010. A îngrijit și prefațat volumul L. Dimov, D. Țepeneag, *Onirismul estetic*, Ed. Curtea Veche, 2007.

Premii: 1978: Premiul pentru debut în proză, al Editurii Albatros, cu romanul *Concediu fără plată* (apărut în 1980, întârziere datorată rezistenței la cenzură). 1991: Premiul pentru critică literară al revistei „Ramuri”. 1995: Premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor din România, pentru volumul *Celălalt Argezi. Eseu de poetică retorică a prozei*. 2001: Premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor din România, pentru *Promptuar*. 2007: Premiul revistei „Scrișul Românesc” pentru *Panorama literaturii române în secolul XX. 1 Poezia*. 2010: Premiul revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*.

Moto:

„Nu ador să fiu contrazis.
Decât, cel mult, de către mine în-
sumi. Mă hrănesc însă intelectu-
al din contrazicerile altora.”

(*Viață și cărți. Amintirile
unui cititor de cursă lungă*, Ed.
Paralela 45, p. 409)

I. INTRODUCERE

BIOGRAFIA. Nu intru, scriind această carte, în viața criticului N. Manolescu. Nici nu-i calc pe urme. Unele nu-s pierdute. Ultima imagine de sine o lasă chiar acum, în interviul¹ înregistrat în 24 septembrie 2009 de I. B. Lefter, în prezența aproape fantomatică a editorului Călin Vlasie.²

Subiectul, vreau să spun criticul septuagenar, este mereu vioi și săritor, cu mintea, cu memoria, de la una la alta. „Anchetatorul” este binevoitor, puțin detașat ideologic-generațional. Deseori, „anchetatul” doar se prefacă a-l asculta. „Pupătură” – ca să vorbim într-un stil caragialesc-optzecist – continuă, la întâlnirea lor directă. Mușcătura e inclusă, dar rară; mai fermă, deși la suprafață, a optzecistului. Septuagenarul nu e, nu o ascunde, entuziasmat de generația cea mai nou, douămiistă. Cu optzeciștii, la care îi anexează și pe nouăzeciști, se arată prevenitor și (re)selectiv, dar lucrează cu memoria biografic-afectivă, mai puțin cu judecata critică. Revedem filmul unei vieți deja cunoscute. Copilăria, familia, războiul. O boală gravă, „crup difteric”, scăparea de la moarte. Sibiu și Rm. Vâlcea. Școala, unde e favorizat de dascăli, colegi ai părinților. Arestarea acestora și schimbarea numelui în Apolzan, copilul fiind înfiat de bunicul dinspre mamă. Eliminarea din Facultatea

¹ Adăugat de I. B. Lefter la ceea ce chiar el numise „o cantitate industrială de interviuri” (*Cel mai important critic român al celei de-a doua jumătăți a secolului XX*, în *Familia*, nr. 11-12, 1999).

² *Nicolae Manolescu – 70*, Ed. Paralela 45, 2009.

de Filologie (1958-1959, pentru omisiune din dosar: ascunsesese condamnarea părinților. Teama lui Mircea Martin (el o va nega într-un articol din *România literară*) de a fi văzuți împreună. Memorie complicată: în ordine cauzală, (ne) întâmplătoare, iar din perspectivă finalistă, (in)voluntară. Septuagenarul se-ntoarce la copilul care redactează reviste de casă, unde-și citește unele producții. Scrie pastişe după Coșbuc, Alecsandri, J. Verne. Februarie 1962, examenul cu omul providențial, misionar al partidului-stat, în Universitate și presa culturală, G. Ivașcu. Repartiție refuzată la liceul din Fetești și Institutul din Tg. Mureș, fapt permis prin protecție (G. Ivașcu, A. Oțetea, I. Iliescu). Naveta, între 1961-1968, la Câmpina, unde e căsătorit.

Debutul în *Viața Românească*, nr. 7, 1961: „m-a împins Oțetea de la spate”³. Ideea asta cu hazardul necesar sau *deux ex machina*, care l-a dus până la divinizare. Cine va spune primul „divinul” Manolescu, așa cum a spus E. Barbu despre Călinescu? Redebutul notat tot în aceste memorii din urmă: *Contemporanul* din 16 martie 1962. Doctoratul, cu observațiile asupra tezei despre Maiorescu, incorecte ale lui Ov. Papadima, corecte ale lui L. Rusu. Ieșiri din țară. În 1967, vizita la Heidegger cu M. Sorescu și I. Alexandru, prin Paul Miron. Tot atunci, prima oară la Paris. Numele de cod Ladima, nășit de Virgil Ierunca. M. Lovinescu paralizată fără a fi știut când a murit V. Ierunca, amuțit în ultimul lui timp de viață. Polonia în anul istoric și providențial 1981. În același an, pașaport refuzat, apoi eliberat cu anul greșit al nașterii. În S.U.A. Memoriul către autorități. Vorba neînfăptuită a Elenei Ceaușescu de a-l elimina din Universitate și a-l trimite profesor la Tulcea. Urmărit de Securitate chiar la Facultate. Autodiscreditarea ca memorialist, ca să nu înțelegem de ce mai scrie: „Am fost de când mă știu un martor prost.”⁴ Conștiința aproape moromețiană dezvăluie bilanțul carierei de critic: „Am publicat douăzeci de cărți (...) exprimând cât de liber am putut unele convingeri și idei”⁵. Autocritică-n text: „amintiri sumare”⁶,

³ Nicolae Manolescu – 70, Ed. Paralela 45, 2009, p. 43.

⁴ *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă*, Ed. Paralela 45, 2009, p. 344.

⁵ Idem, p. 397.

⁶ Idem, p. 407.

neintrospectiv, memorie slabă, înșelare în privința altora. Autoportret: imaginativ apoi abstract, teoretician-practician schimbător, leneș cu datoria muncii, a scrisului, termină ce începe, „Am mințit aproape exclusiv prin omisiune.”, raționalist atras de neînțeleșuri, „am fost atras de stoicism”⁷, „Sunt constant și deopotrivă umoral.”, „uit greu ceea ce-mi displace”⁸, sensul optimist al vieții („Fericirea e o plăcere intensă și totală...”⁹). Soțiile A., D., I., M., altă I. „A nu mă putea devota a fost marele meu handicap în iubire.”¹⁰

Felii ori fărâme biografice apăruseră și în *Cititul și scrisul*¹¹, unde promitea: „În nici un caz nu voi scrie o autobiografie.”¹² Despre familie? Bunicii săi sunt săraci. De la tată moștenește un defect-calitate, naivitatea. „Am moștenit de la tata o bună credință absolută...”¹³. Nu înșeală, se lasă înșelat. Linia olteană, a mamei, urcă chiar din județul Olt: Balș, Obârșia (Rotunda), Dobriceni. Social, e superioară, cu ofițeri, magistrați, proprietari de pământ, arendași, funcționari. Cea transilvăneană, a tatălui, care se ocupa cu păstoritul, vine de la Sibiel. De la bunic și tată i se trage „carența lirică a scrisului meu”¹⁴. Psihologic, ambele linii n-au fermitate spectaculară. „Și ironicii, și sentimentalii din neamul meu au fost oameni în general reținuți.”¹⁵ Aflăm că arestarea, de către autoritățile comuniste, a părinților, păstrată vie în memoria copilului, l-a sustras educației monoideologice, altfel putea fi marcat literar de ea și ajungea „poet oficial”¹⁶. Dar n-a fost marcat, totuși, în nu puține articole până în 1965 și în sinteza proletcultistă scrisă împreună cu D. Micu, având și o traducere germană? Copilul are o imaginație onomastică neastâmpărată și își rebotează toate rudele. Descoperă lectura la bunicii olteni de la Râmnicu-Vâlcea, unde trăia și o strămătușă, în a cărei

⁷ Idem, p. 408.

⁸ Idem, p. 409.

⁹ Idem, p. 411.

¹⁰ Idem, p. 412.

¹¹ Ed. Polirom, 2002.

¹² Op. cit., p. 90.

¹³ Idem, p. 19.

¹⁴ Idem, p. 140.

¹⁵ Idem, p. 137.

¹⁶ Idem, p. 39.

cameră era o bibliotecă. Încearcă să-și amintească ceva din acele cărți. O sursă de neliniște e pentru el apa. Se teme de apă, deși e născut în zodie de foc. O sursă de bucurie e lemnul: „lemnul m-a fascinat întotdeauna”¹⁷. Se crede om de munte, unde are nevoie să se-ntoarcă mereu. În *Teme* se va recunoaște un orășean. Copilul care face reviste (aici recenzează, pe la 13-14 ani, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*) pentru familie este elevul pasionat de folclor și istorie. Sănătatea îi e bună, dacă trecem peste extirparea amigdalelor și „crupul difteric” amenințator cu moartea, un accident de parcurs fără urmări. Acasă, se urcă într-un nuc uriaș, pe drumul la școală își ascunde uneori ghiozdanul în buruieni. Părinții săi fiind profesori, are și o viață de elev norocoasă. Studentul e o fire timidă. Indiferent de vârstă, își apare sieși ca „o fire pozitivă.” Rațională, rece, stoică, indiferentă, s-ar deduce din aceea că „N-am nici o înțelegere pentru neputincioși, abulici, inadaptați.”¹⁸

DESPRE PROPRIILE CĂRȚI. N. Manolescu a mărturisit că și-a scris cărțile impunându-și pariuri sau riscuri, dintr-o credință în hazardul care devine necesar. N-a vrut să meargă la câștig ușor, a riscat pierderi grele. Pe scurt: a practicat scrisul ca autoprovocare: „m-am simțit provocat de autori, de opere sau de genuri literare care nu intrau neapărat în preferințele mele”¹⁹. Aș putea gândi același lucru scriind această carte despre N. Manolescu? Autorul nostru recunoaște autocritic în același loc că maturitatea sa începe în scris cu monografiile „Odobescu, Sadoveanu, nu și Maioreescu, la perspectiva căreia am renunțat în *Istoria critică*”. Să reținem această autorevizuire prin darea în lături a vechii sale citiri a operei lui T. Maioreescu. N. Manolescu scrisese în 1966, în perioada sa anti-istoristă, că și monografia este (superior) didactică, fiind lipsită de „ambitiia interpretărilor excepționale”²⁰. De aici travestirea monografiei în eseu, operație specioasă șocant de vie, tentând originalitatea. Dintre autorii de care s-a lăsat provo-

¹⁷ Idem, p. 12.

¹⁸ Idem, p. 64.

¹⁹ *Nicolae Manolescu – 70*, Ed. Paralela 45, 2009, p. 70.

²⁰ *Prejudecata monografiei critice*, în *Astra*, nr. 4, 1966.

cat prin hazard necesar, nu-i mai place Al. Odobescu²¹, nici volumașul scris în două săptămâni, după ce uitase promisiunea făcută editorului Z. Ornea, cel care l-a incitat să scrie ulterior și o istorie a literaturii române. Criticul septuagenar își amintește și de *Arca lui Noe – eseu aspra romanului românesc*, în trei volume, care ar fi fost „urmarea unor studii de naratologie”, „prin prisma unor concepte operatorii noi”, amendând în prezent o singură răătăcire, sociologică, marxistă, reproșată la apariție de M. Lovinescu (ceea ce el nu ne mai spune): „Astăzi aş reproșa cărții un sociologism prea apăsător.”²² N. Manolescu își face echilibrul gândirii și scrierii critice balansând între subiectivitatea hazardului și obiectivitatea necesității, apropiate și apropiate în descendență modernă lărgită, cu elemente romantice, baroce și chiar – prin hazard necesar – suprarealiste.

CRITICII SĂI. Voința de putere critică, favorizată de protectori familiari (A. Otetea) și sociali (G. Ivașcu), l-a cuprins rapid și pe N. Manolescu. Ea i-a dat o impunătoare stăpânire de sine, numită de empatizanți carismă iar de disprețuitori tenacitate, cu termeni vicinali variați. Laudele îl recunosc pe „cel mai” ori numai „unul dintre cei mai”. Unii îl numesc călăuzitor, luminător, far. Artistul suprem: maestru, model. Îl înalță-n sacru: mit, simbol. Acuzele îi află relații cu nomenclatura, fapt care l-a transformat în privilegiat sau răsfățat, chiar iconodul literar sau distrugător de genii ca Eminescu, Sadoveanu ori Călinescu. Îi identifică diletantismul, uneori chiar literar, fără a mai socoti că publicistul se amestecă unde nu-i fierbe... mintea, de la sport la teologie. Anul 2008, prin *Istoria critică* apărută în formă integrală, a făcut să debordeze vocabularul incriminator aplicat autorului. Voi da un extract cuprinzător din articole în comentariul la această masivă sinteză. Semnalez acum doar că, după ce a apărut întreagă *Istoria critică a literaturii române*, Manolescu a fost sfâșiat și împărțit spre satisfacția, bună sau rea, a tuturor. Nu s-au – caragialește vorbind – „pupat”, din contra, s-au certat toți, în piața dependenței de critic și de critică.

²¹ Nicolae Manolescu – 70, Ed. Paralela 45, 2009, p. 53.

²² Idem, p. 71.